

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XI-ik évf.

November, December 1876.

6-ik füzet.

A papság feladata a jelen korban.

(Egyházi beszéd.)

PÉTERFI PÉNESTŐL.

Koloss. 4, 17. És megmondjátok Arkhippusnak: Meglássad, hogy a mely szolgálatot az Úrban vettél, azt betöltésed.

A papi hivatal, a melyre Pál apostolnak Arkhippus tanítványához intézett eme szavai vonatkoznak, az emberiség történetében nagy, az élet minden létezését megható szerepet játszik. Ezt mutatja mindazon népek élete, melyekhez a történelem vezérfonalán eljuthatni. Egyptom, India, Persia, Palestina, Görögország, Róma és a keresztény Európa kisebb nagyobb mértékben erről tesznek félreismerhetlen bizonyosságot. A papság vezérszerep-játszása az állami és társadalmi életben kétségbevonhatlan tény. A papság, ha nem is a fő, de mindenesetre, hogy egyik főintéző volt a nemzetek sorsában, azt bátran állithatni. Azonban a papi hivatal a különböző népeknél különböző természetű volt. Mibenlétét és hatáskörét idő, helyi viszonyok, égalj és a nép fejlettségi foka határozták meg. Ősi kezdetleges államokban, milyen volt Egyptom, a papság a valóság szolgálatán kívül a miveltség és tudomány letéteményese és őre volt. És az emberiség, a mint az újabb időben felfedezett hieroglyphák mutatják, az egyptomi papságnak sokat köszönhet. Oly nemzeteknél, mint a görög és római, a papi hivatal már kisebb körre vonva jelenik meg. Itt nem terjed az oly meszszire, mint tudomány és államügyek intézése, hanem egyszerűen az áldozatra és az azzal járó szertartások végrehajtására szorítkozik. S míg Egyptomban a papság kormányzási dolgokban hiedelem szerint felsőbb hatalomtól nyert tekintélyt erélylyel gyakorolt, s a bölcsőjében levő tudomány mivélését állása egyik czéljául tartva, mysteriumok alakjában folytatta s hivatali körébe a nép állami, er-

kölcsi és tudományi érdekei bevonva egyesültek: addig Hellas és Rómában a papok feladata főleg az áldozat tűzhelye körül forgott. Itt a papok nem a nép össz-érdekeinek kinyomatai, képviselői, úgy szólva, nem azok a központok voltak, a melyben a nép külső és belső életének irányzatai jönnek össze. Teendőik inkább csak külső dolgokra vonatkoznak. A nép fejlődési folyamában keletkezett vallási szokások és szertartások gondos és ügyes vezetése és azoknak mintegy gépies végrehajtása képezték kötelességüket. Ők általán inkább csak külső műi munkát végeztek. Erkölcsi és értelmi, tudományi és politikai téren irányt adni az ott másoknak jutott osztályrészül.

A zsidóknál, mint kitünőleg theocratiai intézményekkel bíró nemzetnél, meg ismét kiszélesítve találjuk a papi hivatal körét. Lévi nemzetsége előtérben áll a nemzet egész történelmében. Ők nemcsak szertartásokat hajtanak végre, hanem törvényt is prédikálnak; ők a törvény, Jahveh parancsainak vigyázói és védői. A próféták maguk a legfőbb lény kinyilatkoztatásai által meg épen a törvény irói; a próféták maguk törvényt hirdettek és szabtak polgártársaiknak és tekintélyt az állami életben fel a kormányfő, a királyig és még a királyon is gyakoroltak. S állásuknak akkor vélték leginkább megfelelni, hivatalukat akkor hitték leginkább betöltve lenni, a midőn Jahveh rendeleteit nemcsak a templomban, hanem künn a köznapi élet minden mozzanataiban, a családi és polgári viszonyok minden színezetei és módjaiban meg tudták tartatni, azoknak érvényt tudtak szerezni. Ilyen volt a szolgálat, a melyet a zsidó próféta Jahvehban vett, ilyen volt a szolgálat, a melyet ő Jahveh dicsőségére betöltött. S most önként támad itt az a kérdés, milyen volt az a szolgálat, melyet Arkhippus vett az Urban, az a szolgálat, a melyről Pál apostol beszél? Kissé különböző az előbbtől. Jézus evangéliumát prédikálni, s vallás-erkölcsi életet ébresztetni, táplálni, alapítani és honosítani a nemzetek fiai közt, a kik különféle isteneket imádtak és erkölcstelenségbe voltak sülyedve, az embereket a keresztény vallásos életnek megnyerni: ez volt az első századokban a papság feladata. S Jézus óta ez is tulajdonképeni feladata a papságnak. Valahányszor a papság e feladatot szem elől eltévesztette, vagy pedig a mellett politikai tendenciáknak is állott szolgálatában, vagy pedig a mint sokszor történt, épen politikai szerepléssel váltotta fel vallásnevelői szerepét, mindannyiszor eltávozott céljától, a mely elébe volt tűzve és ez eltávozás

rendesen oly következményekben boszulta meg magát, milyenek akkor szoktak előállani, a midőn sajátképi kötelességeink rovására munkálunk, ha mindjárt fényes, nagyszerű dolog is különben az, a mit teszünk.

És arra a kérdésre, kk! hogy mi az a szolgálat, hivatal, a melyet a mai papság vesz az Urban — minthogy a fennebbiek után ily kérdést már is tettetek magatokban, én teljes meggyőződéssel azt felelem, hogy az a szolgálat, ama szolgálat mibenléte, ama hivatal létoka: vallásos nevelés. És a pap kezében minden egyébnek, politika, miveltség és tudománynak vagy bármely más hatalomnak ezt kell szolgálni, mert nála ez a cél és a többi az eszköz. Egészen megfordítva tán, mint a régi időkben, a midőn a vallás szolgált más célokat, mint a zsidóknál a törvényt, most a vallást kell más céloknak, mint eszközöknek szolgálni. Igen! a vallásos érzésnek lelkeket nyerni meg, vallásos érzésben és életben növelni az embereket, ez nézetem szerint ma a pap feladata.

Az emberiség korábbi napjaiban, amaz időkben, a midőn a vallást úgy hívták istenfélelem, Istennel való járás, Istennel tett szövetség, vagy a midőn a vallás épen égi testek, vagy más tárgyak, vagy a természet titkos erői imádásában állott, a vallásos élet magasabb hullámokat vetett, a vallásos érzés dús árával termékenyített minden irányban, a papnak akkor úgy szólva csak kifejezést kellett adni a létezőnek. Vallásosság hiánya akkor nem nyugtalanította az Ur szolgájának lelkét. Az emberek közelebb léve az emberiség teremtéséhez tán mintegy élénkebben érezték a függési viszonyt a főerővel, a legnagyobb és leg-hatalmasabbal szemben, élénkebben érezték a függési viszonyt s élénkebb és erősebb volt a vallásos érzés is és a vallásos élet szembetűnőbb jelekben nyilatkozó. Akkor vallásos szellem lehelte mindenre bélyegét, az tükröződött vissza mindenben, vallásos szellem volt az uralkodó. És most? most a civilisatio kényelmei közt mi másképp találjuk! Most, a midőn az ember a természetet meghódítva tartja lábai alatt és oly szabályzó hatalommal bir felette, a milyenről a régiek soha nem is álmodtak, most hogy győzedelmeskedett az erőken, a melyek előtt egykor félelemmel hajlott meg, imádkozva borult le, most a modern élet jólléteiben és a nagy biztonságban, melyet ez nyujt — a függési viszony kötelékei meg vannak lazulva, a függési viszony nem oly erős és az által támasztott érzelem a legtöbbször még felszínre vergődni is alig tud.

Isten nincs oly közel, mint régen. Igen mert jelenlétét nem érezzük anynyira. Sőt némelyek azt hiszik, hogy még imádása nélkül is ellehetni. A vallásosság nem általános. Örvendhetünk, ha itt ott még tiszta vallásosságra találunk. A vallásos kedélyek hiánya nagyon is érezhető; időnkben azok ritkák. Ma nem az a kenetteljeség ömlik el az emberek lényén, a melyet mély, valódi és igaz vallásosság adhat. Nem. Ma, nem hogy a vallás küldené más mezőkre jótékony fuvalmait, hanem még saját mezejéről is leszorítottatni kezd. S a jelenkor uralkodó szelleme minden egyébnek mondható, csak vallásosnak nem. Ezt egy oldalról se fogják tagadni, kivéve, ha a dolog úgy létét eltagadni akarják. És itt van, kk! a papság ez idő szerinti nagy feladata. Az elvilágiasodott szellemet reformálni, átalakítani; vallásos szellemet teremteni; a vallásos szellem régi dicsőségét újra felhívni — ez nézetem szerint az, a miben a papság mai elhivatásának célja határozódik.

Hogyha minden elveszett is, az alap, a melyre építeni lehet, még áll. A vallás csirája, melyből a vallásos szellem nő fel, habár üdeségből vesztve, épségében megrontva, de él s kiveszni nem fog, vagy csak az emberi fajjal. Attól ez elválhatlan. A vallásos érzelm az emberben beltermészetileg örökké meg volt és örökké megmarad. Emlitsetek egy népet, melynek vallása ne lett volna. Afrika újonnan felfedezett busás térein a legprimitivebb nép vallással találtatott; Cortez Mexico felfedezésekor a benszülötteknél vallást talált. S az ó-kor minden népeinél a történet hasonlóról beszél. Vallásuk volt a classicus mivelt népeknek; vallásuk az európai ősfajoknak; s vallásuk a vándor nemzetségeknek. Maga az a tény, hogy egy figyelemre méltóbb emberi társaság, faj vagy nemzetség sem volt vallás nélkül, ama nagy igazságra vezet, hogy az ember alapjában vallásos lény és a vallásos érzelem benne beltermészetileg létező. S így a vallások különfélesége közt a mi egy, az azok alapja: a vallásos érzelem. A vallás külformái változhatnak, s változtak is és változnak. Sőt maguk a vallásos fogalmak is nagy különbözőést mutatnak fel, a mint azt a polytheisticus, dualisticus és monotheisticus vallásfogalmak tanusítják. Igen! a vallásnak mind formái, mind fogalmi része változandóságnak volt és van kitéve. De az egyik vagy másik forma vagy fogalom elenyéztével a vallásos érzelem nem szűnt meg, hanem vagy új formát és fogalmat teremtett, vagy pedig egy fenmaradt mellett buzdult fel annál erősbben. Ez világos a vallásujítók példájából. A vallásos érzelem

az embernek örök tulajdona és hogya az sokszor a helyzet, a nevelés és vallásellenes szellemi irányok által ideigmeddig elnyomatik is, de azt teljesen kioltani soha sem lehet, az előbb vagy utóbb eget kér.

És ha valamely egyénnél vagy nemzetnél vallást és vallásosságot nem találunk, az nem azt mutatja, mint némelyek szeretnék hinni, hogy azok egyáltalán nem léteznek, s hogy a vallás csak egy esetleges valami, mult időkről átszállott dicső rom, a melynek szerepe csak a gyermek-emberiségnél volt, a melynek szerepe már Epicur születésével lejárt, hanem azt mutatja, hogy ott a vallásos érzelem fejlesztése, gondozása vagy rossz uton van vezetve, vagy pedig bűnösön el van hanyagolva. És minthogy korunkban az eset ilyen formának tűnik fel; minthogy e modern világban, ki tudná megmondani hány okból, a vallásosság anynyira meglankadt, hogy maholnap alig is nevezhető annak: a papnak nem e vallási állapot kifejezőjének, hanem javítójának, vallási regeneratornak kell lennie. Neki a szunnyadó, vagy eltompult, avagy elnyomott vallásos érzelmet föleleveníteni, fölkelteni, azt gondosan ápolni és nevelni kell és oly fokig hatványoznia, hogy az át- és meghassa az ember egész valóját, uralkodó legyen az ember egész lényén, s hogy ez át- és meghatásból álljon elé az, a mit vallásos kedélynek, hangulatnak, vallásos szellemnek neveznek. Ez a szolgálat, ez a feladat az nézetem szerint, a mely előtt ma a papok állanak, s a melynek megoldására, véghezvitelére törekedniök kell és itt csakis vallásos nevelés által tehetni, ez vallásos nevelői munka.

Vallásos nevelői munka! nagy és nehéz feladat ez keresztények. S e nehéz feladat előtt állván, önként az a kérdés merül fel, mik vezetnek annak megoldásához, mik azok az eszközök, a melyekkel vallás-nevelői munkákban czélt érhetni, vagy legalább arra törekhetni. E kérdésre feleletet adni nem könnyű. Megkísértem azonban e tárgyhoz hozzászólni.

A vallásos nevelésben a czél, a mint fennebb látók, kik! a vallásos érzelem felébresztése, fejtése és vallásos szellemmé való kiképzése. Következéleg itt nem tudományt kell közleni, nem az értelmet kell tanítani, az ész ismereteit szaporítani, hanem a szívre, a kedélyre kell hogy hassunk, a szívet, a kedélyt kell hogy miveljük. A szívet, a kedélyt kell meghatni. És erre nézve, hogy ugy fejezzem ki magamat, a szép vallásos képek vannak első sorban hivatva. A szép vallásos képek, melyeket az emlékezet főleg a multból idéz fel, minthogy azok classicus példányai ott találha-

tők, a vallásos érzelem nevelésére leghatályosabb eszközök. A szép iránti érzelem szép tárgyak és művek látása által fokozódik; azok behatása következtében javul és finomságban nyer. A művészi alkotások a szép iránti érzelemnek ép olyanok, mint a testnek az eledel. Azok szemlélete táplálja, növeszti és építi fel a szép érzetét; azok szemlélete fejté azt addig a fokig, melyen az kulminálva műizlés nevet nyer, — vagy más szavakkal, a szép érzetet az tökéletesíti. És ha egy Correggio, Michael Angelo, Rembrandt, Rafael és más halhatatlan művészek remek alkotásai azok a művek, melyekhez a szép érzet táplálékért még ma is feljár, melyek a szépeészeti hatás örök forrásai; azok a művek, a melyek látásán az érzelem magas gyönyörben úszva emelkedik s a szép érzete mindig tökélyesül: úgy Ábrahám az ő pátriárcha, Mózes a lángelmű zsidó vezér, Confucius, Laotse, Buddha, Mahomed a vallásos hit és erkölcs ez óriási alakjainak tényei, történetei, a vallásos szellemnek ezen tények és történetekben való megtestesítései — ezek vallási tekintetben azok a képek, melyek a vallásos érzelem fejtését nagyban elősegítendik, magasztosulására hatalmasan fognak munkálni. Közmondás szerint is a példa hat. A vallásos hit eme példányainak szemléltetése a kedélyre kétségtelenül alakító befolyással leend, építőleg fog hatni. S említsem-e a példányok példányát, ki az emberiség ideálja, a Názáretből származottat, az egyszerű, angyalszelid Jézust? Mily befolyást gyakorolt ez ideál már századok vallás-erkölcsi életére! Ez ideál, e példány, mindenek fellett hivatva van a jelen és jövő vallásos életét is befolyásolni. Ennek szemléltetése az érzelmet érintetlenül csak ott hagyhatja, hol a szív elfásult, abból minden nemesebb láng ellobogott; de a hol még bár parányi tiszta érzés van, ott a szív látásán fel fog dobogni, a vallásos érzelem felgerjed buzgóságra, felmagasztosul és támad ott vallásos szellem.

A vallásos érzelem fejlesztésének másik hatalmas eszköze: a vallásos eszmék. Vallásos eszmék, jól megjegyeztétek ezt, kérek. Nem kell ezeket öszszetéveszteni hittételekkel, általános néven dogmákkal, mert a kettő közt nagy különbség van. S e különbséget figyelembe venni annál fontosabb, mert a vallás ügyét dogmákkal még egész táborok szolgálják és hiszik, hogy szolgálják. A dogmák hasznot hajthatnak az egyháznak, de nem a vallásnak. Mit hat az a vallásra, hogyha az emlékezetet száraz ismeretekkel, túlhaladott álláspontok elveivel terheljük meg? Mit hat az a vallásos kebelre, mely élőviz után sovárog. A dogmák a szellemet megköt-

ve, lebilincselve igenis tartották, de a vallásosságra vajmi kevés haszonnal voltak. S én meg vagyok győződve és úgy hiszem ily meggyőződéssel nem egyedül állok, hogy a keresztény egyház vallásosságát nem a dogmákra, hanem Jézus nagy alakjára lehet végeredményileg visszavinni, hogy a keresztény egyház vallásosságát kiváltképen Jézus nagy alakjának köszöni. Dogmákkal a szivre hatni soha sem lehetett, s még az értelemhez szólni se. Azok tanítása a vallás ügyét ma épen hátramosztítja. Avagy a vallásosság hiányát egyrésztől nem annak tulajdoníthatni-e, hogy a keresztény egyházak régi philosophiák vegyülékéből és túlhajtott képzelmekekből alkotott tanaikkal akarják még mindig a világot megváltani? A háromságról, a keresztről, az örökkárhozatról és más egyébéről szóló tanok a vallás lényegére szorosán soha sem tartoztak, s azok lényegest a vallásra nézve soha nem is teremtettek. Má a tudomány vivmányaival ismeretes, a felvilágosult egyszerűen csak annyit mond ezekre udvariasan fejezve ki magát: túlhaladott álláspontok. Dogmákkal téríteni akarni kárba ment fáradság s azok be nem fogadásaért a tudomány, a felvilágosultság ellen átkozódni épen hasztalan való. Ámde vallásos eszmékkal mindig hathatni. A vallásos eszmék egyenesen az emberi lélekből eredvén és az emberiség köztudatában megerősítést nyervén, lélekhez szólanak, a mi közösen éltető, egyetemes azt szólják s így képesek hatni. A vallásos eszmék szivre és lélekre ható erőt hordanak magukban. S egyetemes fejeznek ki, nem vonatkozván véleményre, hanem igazságra. És a mig az ember ember lesz, felidézésük a lélekben méltóságot, ünnepélyességet keltő, a vallásos érzelmet át és megható, fejtő és gyarapító leend és vallásos szellem teremtésére fog munkálni. Ki ne érezne meghatottságot, felmagasztosulást, midőn az istenség eszméje villan át lelkén? Ki ne érezné magát magasztos gyönyörrel eltelve, midőn Isten lelkében jelenítve van; ki ne érezné a pillanat nagyságát és fenségét, a midőn azt mondhatja, hogy Isten ő benne és ő Istenben van? És ily pillanatok, ily jelenítések által fejlődik ki a vallásos érzelem; ily pillanatok, ily jelenítések által képződik és nő fel a vallásos szellem.

Én, keresztények, a papi állást, annak czélját és eszközeit ily értelemben fogom fel. Ily értelemben támogassatok ti is kérlek jó indulatotokkal, szeretetetekkel. Munkánk legyen közös. Fejtsük együtt vallásos érzelmünket, növesztjük együtt a vallásos szellemet: imádjuk együtt az Istent. Amen.
